

Η περικύκλωση του κενού

Από τον Βαγγέλη Χατζηβασιλείου

Κική Δημουλά
Τα εύρετρα

εκδόσεις Ικαρος, σ. 76, € 14,77

Μαρία Τοπάλη
Βερμίου κατάβαση

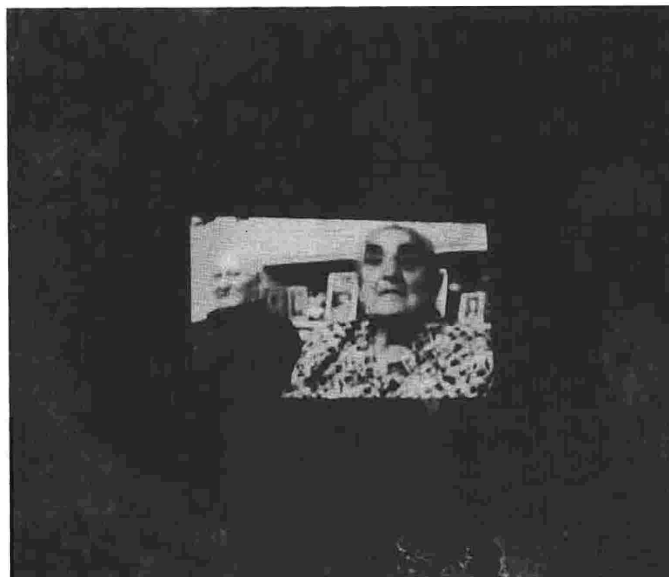
Ποίημα,
εκδόσεις Πατάκη, σ. 39, € 6,53

Εχω ξαναγράψει πως η Κική Δημουλά δεν αρέσκεται στις μετακινήσεις: η ποίησή της ακολουθεί εδώ και πολλά χρόνια μια πάγια κατεύθυνση, χωρίς άσκοπους ή περιττούς πειραματισμούς, οι οποίοι ενδεχομένως θα την ξεστράτιζαν από τον κεντρικό προσανατολισμό της, που δεν είναι άλλος από την απεγνωσμένη διαμαρτυρία για το κενό της ύπαρξης: ένα κενό που έρχεται από πολύ μακριά (καμία φιλοσοφία ή οντολογία δεν είναι σε θέση να το ορίσει) και οδεύει απαρασάλευτο στο σύμπαν, δίχως την παραμικρή προσωπική απάλειψή της. Η ποίησή της Δημουλά είναι από την πρώτη στιγμή της ένα οργανικό όλον (μια γροθιά ενάντια στη στέρση του νοήματος και τη δήωση της συνείδησης) και δεν υπάρχει όλον το οποίο να τεμαχίζεται προκειμένου να αλλάξουν κάποια εξαρτήματα στο εσωτερικό του για να λειτουργήσει εντελέστερα ο μηχανισμός του. Κάθε όλον λειτουργεί διαμιάς και ακαριαία και το ίδιο συμβαίνει με τον ποιητικό λόγο της Δημουλά, που παραμένει ενιαίος και αδιαίρετος τόσο ως προς τη γλώσσα ή την εικονοποιία του όσο και ως προς τους θεματικούς του τόπους, οι οποίοι φτιάχνουν ένα συνεχές τοπίο δραματικών πτώσεων και οργανισμένων εκρήξεων για την ευθύς εξαρχής εκτροχιασμένη πορεία του κόσμου: πτώσεις και εκρήξεις, εντούτοις, που καταφέρνουν να βάλουν από ένα σημείο και μετά φρένο στην αίσθηση της καταστροφής, δίνοντας στη βεβαιότητα της συντριβής μια παγωμένη ανάσα σωτηρίας.

Σε όλη τη διάρκεια της εξηντάχρονης παραγωγής της, η Δημουλά δουλεύει με το αφηρημένο ουσιαστικό: αυτό στοιχειώνει τη γραμματική και τις εικόνες της, αυτό τροφοδοτεί τους διαλόγους και τους μονολόγους της, αυτό τρέφει τα γλωσσικά παιχνίδια και τη σκηνοθετική τεχνική της. Το αφηρημένο ουσιαστικό αποτελεί για τη Δημουλά τη λέμβο της διάπλευσης του κενού το οποίο την καταδιώκει από τη νιότη της: ένα εργαλείο για να ξεριζώσει την απαλλοτρίωση μιας ουσίας που δεν εντοπίστηκε και δεν κατακτήθηκε ποτέ, ένα μέσον για να ανεβεί του κακού τη σκάλα με τη γενναίωση της ειρωνείας και του αυτοσαρκασμού, ένα μονοπάτι για να αποφυγεί την αισθηματολογία και την επίδειξη του πόνου, που κάμπτουν το ποιητικό φρόνημα και περικλύουν δραστηρικά το πεδίο της εμβελείας του.

Η καινούργια συλλογή της Δημουλά, που φέρει τον λιτό τίτλο «Τα εύρετρα», δεν αλλάζει, όπως είναι αναμενόμενο, ούτε κατ' ελάχιστον το στίγμα της: αυξάνει, όμως, την καθαρότητα του και εντείνει την πυκνότητα των γραμμών του σ' ένα σύνολο που διακρίνεται όχι μόνο για την ευρυμμία και την κρυστάλλινη ακουστική της έκφρασής του, αλλά

Δύο ποιήτριες από διαφορετικές γενιές αναπτύσσουν δύο διαφορετικές γραμμές για το ίδιο θέμα

Φωτογραφία του Τάσου Τζιώρα

απ' όσα φορτικά επιμένει να δίνει η ελπίδα

εκτός αν μου δώσει κανένα κλειδί

τότε ναι, ταπεινώνομαι χωρίς ντροπή το αρπάζω

ό, τι κλειδί και να 'ναι αυτό και άλλης πόρτας, ξέρεις να 'ναι το αρπάζω

παρά να μείνω έξω.

και για την αμεσότητα με την οποία μεταδίδει τα μηνύματά του. Ο χώρος στον οποίο αναπτύσσονται τα «Εύρετρα» είναι ο χώρος στον οποίο έχει αναπτυχθεί ολόκληρη η ποίηση της Δημουλά από το «Ερεβος» (1956), το «Ερήμην» (1958), το «Επί τα ίχνη» (1963), το «Δίγιο του κόσμου» (1971), το «Τελευταίο σώμα μου» (1981) και το «Χαίρε ποτέ» (1988) μέχρι σήμερα. Ο χώρος αυτός είναι, όπως ήδη ξέρουμε, ο χώρος της παραχάραξης των δικαιωμάτων της ύπαρξης και της καταπάτησης οιασδήποτε ζωτικής ανάγκης, σε μια διαδικασία ακατάπαυστου περιορισμού της αναντοχής και διαρκούς περιστολής της ελπίδας. Αν και στην πραγματικότητα η ελπίδα δεν καταπατιέται και δεν νικείται ποτέ, όπως επίσης ξέρουμε, αφού μπορεί πάντα να αναγεννηθεί από τις στάχτες της και να προσφέρει, έστω και φριχτά παραμορφωμένη, την πολυτιμή παρουσία της:

Εγώ η ίδια συνήθως δε ζητώ
ούτε και παίρνω τίποτα

στην πυρά. Καθώς, ωστόσο, η φωτιά κυκλώνει την ύπαρξη και απειλεί να κλείσει και να σβήσει και τον τελευταίο της πόρο, το ποιητικό παιχνίδι δεν παύει να μοιράζει και να ξαναμοιράζει τα χαρτιά του, επιτρέποντας στο απογυμνωμένο οπλοστάσιο των αφηρημένων εννοιών να μεταμορφωθεί σ' ένα μεθυστικά διαμελισμένο σώμα, που καταπολεμά το κενό και την άβυσσο με τα επίμονα, ανυποχώρητα τινάγματά του – δείγμα μιας αντίστασης η οποία δεν θα το βάλει ποτέ κάτω και θα αναλάβει να συμπληρώσει με δική της ευθύνη τον τελικό λογαριασμό. Όπως κι αν τη ζυγίσουμε, μια άψογα καυωμένη δουλειά.

Περνώντας από την ποιητική συλλογή της Δημουλά στο ποίημα της Μαρίας Τοπάλη «Βερμίου κατάβαση», θα συναντήσουμε και πάλι την άσκη μάχη για το στήσιμο της ύπαρξης, την πάλη με ένα όλο και πιο επίφοβο ή σκοτεινό κενό, που ετοιμάζεται να καταπιεί ό, τι βρεθεί όρθιο ή υγιές μπροστά του. Εκείνο, εντούτοις, το οποίο κυριαρχεί εδώ δεν είναι οι αφηρημένες έννοιες και η ειρωνική τους κατακρήμνιση στο βάραθρο του τίποτου, αλλά η κρυπτική μεταγωγή τους σε μίαν ατμόσφαιρα σπαρακτικής αιθρίας. Πλημμυρισμένο από ένα εκτυφλωτικό καλοκαιρινό φως, το αρθρωτό ποίημα της Τοπάλη κρύβει τις σκιές του πίσω από τη διαύγεια, για να τις βγάλει στην επιφάνεια μόνο μέσα από μια σειρά διακριτικών, σχεδόν αδιόρατων σχισμών, που εμφανίζονται αιφνιδιαστικά στο φωτεινό υφάδι του λόγου του και αποκαλύπτουν απροειδοποίητα το βάθος και το μέγεθος τους:

Μια τεθλασμένη χαρακιά
ανάμεσα σε σίγχους, Φλογίτσα,
που τρώει σιγά-σιγά το φύλο σου.

Ποίημα
είναι ό, τι στην άμμο απομένει,
μισοβησμένο,
από τα λιπούτεια πέλματα,

από τα πέλματα του άντρα
που δε θα ακολουθήσει,
που θα συρθεί
–μεγάλα σπάνια και αργά τα βαριά του πόδια–
πίσω από το παιδί.

Η χρήση του αφηρημένου ουσιαστικού, η οποία στις τελευταίες συλλογές της Δημουλά είχε τείνει προς την υπερσυγκέντρωση και τον πληθωριστικό ανθρωπομορφισμό, αποκτά στα «Εύρετρα» μια σπάνια οικονομία, δείχνοντας πως η καλή ποίηση ξέρει πάντα οιο τέλος πώς να ελέγξει τα ευρήματά της και πώς να τα μεταβάλει σε σωστό χρυσάφι. Το αφηρημένο ουσιαστικό γίνεται στα «Εύρετρα» ένα όργανο απαλλαγμένο από το οποιοδήποτε εξόγκωμα, ένα λεπίδι που σφάζει με το μπαμπάκι ή ένα χαμόγελο που τσακίζει με την επίγνωση της ματαιότητάς του. Ο τόνος της Δημουλά είναι συζητητικός και εξομολογητικός, ενσωματώνοντας το αφηρημένο ουσιαστικό στην καθημερινότητα της εκφοράς του και σχηματίζοντας μίαν εμπράγματα βάση, η οποία φέρνει τον υπαρκτικό κλονισμό στο επίκεντρο της ποιητικής σκηνής, για να τον παραδώσει ανήμπορο

Με στίχο μόνιμα στραμμένο στο εσωτερικό του, με μια ποίηση η οποία αναλογίζεται αδιάκοπα τη γλώσσα και τις δυνατότητές της, η Τοπάλη αποφεύγει να κατονομάσει το κακό, όπως το κάνει η Δημουλά, γιατί ως ποιήτρια μιας κατά πολύ νεότερης γενιάς δεν επιιστεύει ιν ιην ουσιοδηίποτε αλήθεια, αρνητική ή θετική. Για την Τοπάλη, το νομαδικό διακόβευμα είναι, όσο κι αν το πραγματικό βάλλεται ανηλέως από το κενό, η αρχιτεκτονική της γλώσσας: μια αρχιτεκτονική που μοιάζει με μαγική εικόνα (άλλοτε κατορθώνει να σηματοδοτήσει έστω και στοιχειωδώς τα πράγματα και άλλοτε περιέρχεται σε σιωπή, η οποία είναι ικανή να φτάσει μέχρι την αφασία). Η Τοπάλη βρίσκεται στο τρίτο ποιητικό της βιβλίο και είναι φανερό πως εξελίσσεται με πολύ υποσηχτικούς ρυθμούς. Προσωπικά περιμένω με ανυπομονησία την επόμενη δουλειά της.